

Հողերանութեան Ժը աղղեցութեան տակ — իրենց հայրենիքը թողուցած են 1944ին Վերջերը եւ դեռ այսօր ալ անհայրենիքներու դառն հացը կ'ուտեն: Ասոր տարողութիւնը հայերը կրնան պատմել իրենց զարաւոր ցնցիչ տարաբախտութիւններով:

ՏՊԹ • ՖԷԼԻՔՍ ԱԻԵՏԻՔ

ՊՈԼՏԱՔԵՂՈՒ ՊԱՄԺԱԿԱՆ ԱՅԵԿԱՆԻ ՓՈԼԿ-ՆԱԽԱԳԱՏ

ՀԱՄԱՅՆԱԳՈՏԿԵՐ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ժամանակակից կեանքին մէջ շարժանկարի կարեւորութիւնը ապացուցուած է արդէն թէ՛ իր նկարագրին եղականութենէն եւ թէ՛ իր դրական պատմութենէն։ Բազմակողմանի եւ բաղադրեալ դարու մը մէջ ուր հակադրութիւններ եւ հակասութիւններ կը բազմապատկուին եւ կը թնձկին, ուր մարդկային կեանքը եւ ընկերութիւնը շրջապատող բոլոր երեւոյթները իրարու հետ շօթալուծ են, դարու մը մէջ՝ որ կը տեսնէ արտաքոյ կարգի ծաւալում մը զինքը յօրինող ամենահեռաւոր տարրերու, եւ որուն հնամաշ կազմին փշրանքներէն կը սկսին կերպաւորուիլ նոր համադրութեան մը հիմնական դիժները, այսպիսի դարու մը մէջ, շարժանկարը իր մուտքը կ'ընէ իբրեւ արդիւնք եւ իբրեւ պատճառ, իբրեւ արգասիք եւ իբրեւ ծագում, այնպիսի աշխատավայրերու մէջ, որոնք իրարմէ անբաժան են եւ որ յաճախ կը քօղարկուին կեղծ եւ ճապաղ ոճաւորումներու ետեւ, արհեստական երեւոյթներ, բայց եւ այնպէս ոչ նուազ իրական եւ կարեւոր։ Ժամանակակից կեանքին մէջ, իսկապէս շարժանկարը տնտեսական եւ ճարտարարուեստական դոյութիւն մըն է, գոյութիւն մը ընկերային, գոյութիւն մը գեղարուեստական։

Այս լայնատարած եւ բաղադրեալ նը-
կարագիրը ցոյց կու տայ իր կարեւորու-
թիւնը, եթէ խորհնք թէ ո՛րքան համա-
դաշնակ է իրականութեան. նա ուղղակի

կը մասնակցի ներկայ մարդու իրականութեան, ըլլայ իր անհատական երեւոյթներուն մէջ, ըլլայ եւ հաւաքական:

Իր առաջին յայտնութենէն՝ չարժանը-
կարը տեսարանի, դուարճութեան եւ ժա-
մանցի կերպ մ'է. բայց հակառակ անցեալ
դարերու տեսարանական, հաճոյքի եւ ժա-
մանցի երեւոյթին, այլեւս ընկերային
մասնաւոր խաւերու չի ծառայեր, ըն-
տրեալներու որոնք տիրող դասակարգին կը
պատկանին եւ կամ քաղքեանի ժողովուրդ-
ներու մասնակի հատուածներուն. նա կը
հրաւիրէ, կը միացնէ ամէն դասակարգէ
եւ ամէն տարիքէ ամենալայն զանգուած-
ներ բոլոր աշխարհի մէջ. կ'աղդէ անոնց
վրայ, կը սահմանաւորէ, կ'ողղէ, կը լու-
սաւորէ եւ կամ կ'ամբանացնէ, անոնց կը
սորվեցնէ կամ ճշմարտութիւն եւ կամ սը-
տութիւն :

Եւ մասնաւորապէս քանակական այս
կերպարանքովն է որ շարժանկարը կ'անցնի
ներկայ կեանքին առաջին գծին վրայ : Դա-
րերու մէջ իրար յաջորդող բոլոր տեսարա-
նական երեւոյթներն են (ինչպէս նաեւ ար-
ուեստները, ըլլան զուտ կամ յարմարեալ)
որ իրենց մէջ ընդունած են այս տրամա-
սական կազմը՝ բաժնուած տնտեսական,
ընկերային եւ գեղարուեստական տարրե-
րու :

Դարձեալ միւս գեղարուեստներէն աւելի թաւորոնը, կրկէսը, զիցարանական ճէպերու հաւաքական արարողութիւնները

կամ բնիկ սովորութիւններն են որ միշտ հայեւացուցած են ժամանակին արտադրող կազմաւորումներու բնութիւնը, ձեւերն ու չափանիշերը եւ իրենց ընկերային, մշակութային եւ գեղարուեստական ցոլացումները: Պատմութեան եւ ընկերութեան ամէն մէկ դարձուածքին համապատասխանած է նա գեղարուեստական հաւասար կերպերով, որոնք կը յայտնէին դրութիւնը եւ ցոյց կու տային անոր յառաջդիմական եւ կամ յետադիմական ներկարադիրը: Այսպէս միապետական քաղաքակրթութեան մեծ շրջաններուն, զատուր շուրջ յառաջացող մշտմով մը, երբ տնտեսական եւ ընկերային կերպարանափոխումները ընկերութեան առջեւ կը բանային ծաղկեալ դարեր, ներկայացումի մեծադոյն նուաճումները իրենց տիպիկ տիկ բնոյթը աւելի շեշտած եւ աւելի պայծառացուցած են, ինչպէս նաեւ իրենց խոր զօղը իրականութեան եւ ժողովրդային զանգուածներու հետ: Յունական հին թատրոնը, հռոմէական հին թատրոնը, խորհրդապաշտ-աւատական սրբազան ներկայացումները, անդդիական եդիսարեթեան թատրոնը այս տեսակէտով ամէնէն աւելի կարեւորութեանէ զուրկ չէ մատնանշելը թէ ինչպէս այս հաւաքական քաղաքակրթութեան դարերուն, յորում աշխատաւոր զանգուածները լայնօրէն կը մասնակցէին ազգային կեանքին, համապատասխանաբար գեղարուեստական ամէնաարժեքաւոր գործեր, գլուխ գործոցներ: Հակառակէն, երբ արուեստները, որ ի բնէ հաւաքական են, անձուկ դասակարգերու մենաշնորհ եղած են, եւ ալ չունէին կենսունակ պաշտօն մը ընկերութեան մէջ, անկումի մէջ եւ զամբողջութեան մէջ: Եթէ թատրոնաձեւապաշտութեան մէջ: Եթէ թատրոնական ներկայացումներուն բնոյթը եւ մտերիմ պատմութիւնը այդպէս էր, չէր կըրնար տարբեր ըլլալ բնոյթը եւ պատմու-

Թիւնը չարժանկարին , որ , թատրոնին տարբերութեամբ , ոչ միայն քանի մը հազար հանդիսատեսներ կ'ընդգրկէ՝ այլ միլիոններ եւ միլիոններ աշխարհիս ամէն կողմը :

Շարժանկարն է ուրեմն, որ իրրեւ ներկայացում, (ներկայացում մը գերազանցօրէն տարածուն եւ ընդարձակ) հաւաքական բնութիւն ունեցող իրականութիւն մըն է, այսինքն իր վերջին վերլուծման մէջ՝ ընկերային: Միլիոնաւոր հանդիսատեսներու բազմութեան մասնակցութիւնը ժապաւէնի մը ցուցադրութեան կը յանդիսանոր՝ որ այս նոյնինքն ժապաւէնը դադրի վաճառքի համար արտադրուած ապրանք մ'ըլլային, դադրի արտադրուած նիւթ մը ըլլային, փոխանակութեան եւ գործածութեան մասնակի լոկ արժէքն ունենալէն, այլ ըլլայ միաժամանակ իրականութիւն մը որ կ'ընդգրկէ նոյնինքն իր քաղքենի հանդիսատեսներուն բարոյական, մտաւորական, զգացողական կեանքը: Արտադրուած իրրեւ ապրանք, (հաղուալիւտ պարագաներու մէջ աղնուականացած գեղարուեստական մտադրութիւններով զինքը յղատողներուն), ժապաւէնը իր ցուցադրման պահուն կը հետաքրքրէ անհատը իր տիալեկտիկական բաղմապիսի յարաբերութիւններով որ զինքը կը կապեն իր ընկերային վիճակին, իր զխտակցութեան, իր մշակոյթին, իր դասակարգին, իր բարձերուն, իր հոգեկենսին, իր բովանդակ կեանքին:

Եթէ ուրեմն թատրոնը կը հետաքրքրէ
ժողովուրդներու որոշ հատուածներ, շար-
ժանկարը հետաքրքրելով ամբողջ մարդ-
կութիւնը, կը պատկերացնէ իր մէջ անոր
հակատաքիտը եւ կը նախատեսէ անոր ա-
պագայ զարգացումները:

Շարժանկարն ուրեմն լոկ ճարտարաբու-
ուեստական — տնտեսային արտադրութիւն
մը չէ, ինչպէս պիտի ուզէին դրամատէր-
ններ՝ որոնք կը ղեկավարեն արտադրու-

